

KİTAP TANITIMI

A. Raşit Kaya (2019), *İspanya: Faşizmden Demokrasiye*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 204

Sunuş kısmında da belirtildiği üzere, kitapta anlatılan İspanya'nın 19. yüzyıldan başlayıp günümüze kadar faşizmden demokrasiye giden yolculuğunun hikayesi, kitabın yazarı Raşit Kaya'nın ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde 1978 yılından bu yana 40 yılı aşkın süredir vermekte olduğu Western European Politics (Batı Avrupa Siyasi Yaşamı) dersinin üç ana temasından biridir. Ders kapsamında İspanya'nın siyasi hayatını belirli dönüm noktalarına referans vererek aktaran Raşit Kaya'nın bu kitabı hazırlama nedenlerinden birisinin de derste eksik kalan yahut detaya inilmesi mümkün olmayan parçaları okurlarla ve öğrencileriyle buluşturmak olduğu görülmektedir.

Öncelikle bahsedilen dersi 2015 yılında bizzat almış ve kitapta anlatılanların bir kısmını yazarın kendi ağzından hikayelendirilmiş şekilde dinlemiş bir öğrencisi olarak kitabın Türkçe literatürdeki önemli bir boşluğu doldurduğunu ifade etmem gerekir. Nitekim ders kapsamında anlatılan diğer ülke örnekleri olan Fransa ve İngiltere siyasal yaşamlarına dair Türkçe birçok akademik kaynağa erişim imkanı bulunurken, İspanya konusunda akademik anlamda derli toplu bir kaynağa erişim imkanının çok kısıtlı olduğunu dersi almış olan öğrenciler de şahsen gözlemlemiştir. Kitabın bu anlamda İspanya'daki siyasal değişim ve dönüşümleri sebepleri, süreçleri ve sonuçları bağlamında detaylı bir değerlendirme biçiminde anlatıyor oluşunun literatüre önemli bir katkı olduğunu belirtmek gerekir.

Kitabın isminden de anlaşılacağı üzere, eserin ana hedefi İspanya'nın faşizmden demokrasiye giden yolculuğunu okuyucuya aktarmaktır. Özel olarak İspanya siyasal yaşamının anlatılmasının da bir sebebi vardır. İspanya tarihsel ve dolayısıyla siyasal olarak diğer Avrupa ülkelerinden özellikle bu kitabın işlediği bağlamda ayrılmaktadır. Yazarın da belirttiği gibi 19. yüzyılın son dönemlerinde güç kaybetmekte olan İspanya İmparatorluğu'nun devrimler çağını yakalayamamış olması İspanya'nın siyasal yaşamının da diğer Avrupa örneklerinden farklı bir

çizgide olacağıının sinyali olmuştur. Bu anlamda İspanya siyasal hayatı, siyaset bilimi literatürü açısından farklı deneyimlerin gözlemlenebileceği özgün bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar da, kitabın ilk bölümünde “tarihsel arka planda zorunlu bir gezinti” olarak başlık koyduğu kısımda İspanya’nın özellikle 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında nasıl bir siyasal düzene sahip olduğunu ve devrimler çağını neden yakalayamadığını aktararak niçin İspanya siyasal yaşamının farklı bir örnek olduğunu da ortaya koymaktadır.

Kitap beş ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ilki İspanya iç savaşı öncesi dönemin siyasi şartlarının anlatıldığı bir giriş bölümü mahiyetinde değerlendirilebilir. Aslında İspanya siyasi hayatı ile ilgili yazında yer alan öncel eserler incelendiğinde genellikle meseleye İspanya iç savaşı ile başlanıldığı görülmektedir. Ancak bu kitapta hem iç savaşın hem de Franco’cu devletin arkaplanında neler olduğunun aktarılması niyetiyle bu şekilde bir giriş bölümüne yer verilmiştir. Siyasal dinamiklerin geri planında ne gibi gelişmeler olduğunun ve hangi çatışmaların bu dinamikleri harekete geçirdiğinin kavranması bağlamında böyle bir bölümün hazırlanması faydalı olmuştur. Yazarın zorunlu bir tarihsel arka plan aktarımı olarak nitelendirdiği bu bölümün içeriğinde İspanya’da mutlak devlet ve özellikleri, İspanyol Kurtuluş Savaşı, I. Cumhuriyet ve II. Cumhuriyet dönemleri anlatılarak İspanya’yı iç savaşa götüren yol tasvir edilmiştir. Bu dönemler aktarılırken imparatorluğun içinde bulunduğu iç ve dış siyasal koşullar, Güney Amerika’da sahip olunan topraklar ile ilgili gelişmeler, kurtuluş savaşı sonrası iç siyasetin iki temel aktörü konumuna gelen muhafazakarlar (Carlistler) ile liberaller arasındaki çekişmeler ve tüm bunların yaşanan gelişmelerle olan bağlantıları öz ve net bir şekilde incelenmiştir.

Kitabın ikinci bölümü, 1936-1939 yılları arasında 3 yıl boyunca devam eden tarihin en kanlı iç savaşlarından biri olan İspanya iç savaşı özetlenerek başlamaktadır. Ancak bu bölümde önemli olan kısım iç savaş sonrasında İspanya’nın nasıl yeniden biçimlendiğidir. Nitekim, General Franco ve beraberindekilerin, cumhuriyetçilere karşı ayaklanmalarının devamında ortaya çıkan iç savaşın sonucunda “galip” gelmeleri ile birlikte “Tek, büyük ve özgür İspanya” idealleri Franco’cu devlette vücut bulacaktır. Ama nasıl? Bu soru bağlamında, yazar iç savaş sonrası İspanya’yı siyasal yapı, yargı ve güvenlik aygıtları ve düşüncüyü ifade özgürlüğü başlıkları altında bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası gelişmelerin etkisi ile yeni düzenin nasıl şekillendirildiğini detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Bu noktada, savaş sonrasında İspanya’nın, önceden olduğu gibi, diğer Avrupa devletlerinden farklı bir yol izlemek zorunda kalmasının nedenlerinin İspanya’nın iç ve dış siyasal şartları bağlamında anlatılıyor olması değerli bir katkıdır. Özellikle 1959 yılında Franco’cu Devlet tarafından açıklanan “Ekonomik İstikrar Planı” ile

başlayan ve “İspanyol Mucizesi” olarak adlandırılan gelişme ve dönüşme sürecinin Türkiye’deki 24 Ocak Kararları ile karşılaştırılarak aktarılması İspanya’nın sahip olduğu şartları nasıl iyileştirdiğinin anlaşılması bağlamında kıymetlidir. Bu bölümde, yazar tarafından “kitabın amaç ve kapsamı dahilinde olmadığı” gerekçesi ile üzerinde çok az durulan İspanya iç savaşına da daha fazla yer verilmesi, meselenin başka kaynaklara başvurmaya gerek kalmadan tam olarak anlaşılması açısından faydalı olabilirdi.

Kitabın üçüncü bölümünün amacı İspanya’nın demokrasiye geçişini ve Franco’cu devletin nasıl çözüldüğünü aktarmaktır. Uzun süre ülkede egemen olan Franco diktatörlüğü sonlanırken demokratik ve özgür bir ortama nasıl kavuşulacağı sorusu üzerinde şekillenen bu dönem, yazarın “İspanya’nın Aydınlar Dilekçesi” olarak isimlendirdiği liberalleşme paketi, Franco’cu devlet sonrasında ne olacağı üzerine sağlanmaya çalışılan mutabakat ve 1978 yılında kabul edilen yeni anayasa adımları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yazar bu adımlar kapsamında İspanya’da faşizmden demokrasiye geçişin ilk adımlarının atılmış olduğunu söylemektedir. Franco’cu dönemi faşist bir yönetim olarak nitelendirmesinin altında yatan nedenleri de bu bölümün sonunda açıklamaktadır. Bu noktada belki de bir öz değerlendirme olarak Franco’nun faşist olup olmadığının kuramsal olarak tartışmaya açık bir konu olduğunu ancak Franco dönemi uygulamalarının ve hakim düşünce biçiminin faşizm özelliklerini belirli ölçüde taşıdığını öne sürmektedir. Üçüncü bölüm genel olarak değerlendirildiğinde; İspanya gibi sınıfsal, etnik, dinsel ve hatta ulusal anlamda bölünmüş bir yapılar bütününe sahip bir ülkede geçmişten dersler çıkarılarak nasıl bir mutabakat ortamı sağlandığı ve Franco’cu devletin tasfiyesi ile demokratik ilkeler üzerine nasıl bir ortaklık kurulduğu ana hikayelerdir. Burada önemli olan nokta İspanya’da bunun nasıl başarıldığının gösterilmesi ile günümüzde benzer durumda olan ülkelere bir esin kaynağı, bir umut veyahut bir yol haritası sağlanıyor olmasıdır. Bu nokta kitabın vermek istediği mesajlardan en önemlisi olarak görünmektedir. Kitabın iç kapağında kitap isminin tamamlayıcısı olarak parantez içerisinde belirtilen “İspanya’dan Siyasal Tarih Dersleri” ifadesinde de atıf yapılan en önemli kısmın burası olması kuvvetli ihtimaldir.

Dördüncü bölümde 1978 yılında yapılan anayasa ve demokratik seçimler sonrasında demokratik hayata geçiş sürecinin nasıl gerçekleştiği, demokrasiye geçiş sonrasında oluşan “Yeni İspanya”da nelerin değiştiği ve Yeni İspanya’da siyasal hayatın nasıl yapılandığı anlatılmaktadır. İspanya’da nelerin değiştiği, Avrupa ile entegrasyonun nasıl sağlandığı ve demokrasi yürüyüşünün unsurlarının ve aktörlerinin neler olduğu bu bölümün temel başlıkları olarak sayılabilir. Ancak bu bölümde Yeni İspanya’dan siyasal ve ekonomik bağlamlarda bahsedilmesinin yanında bir önemli nokta da eserin başından beri değinilen ancak açıklanmamış olan İspanya’nın parçalı yapısı ve özerk bölgeleri hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmiş

olmasıdır. Özellikle demokratik dönemin başlaması ile birlikte hayata geçirilen desantralizasyon ilkesi kapsamında yerel topluluklara verilen haklar 1979-1983 yılları arasında İspanya'nın 18 özerk bölgeye ayrılmasına neden olmuştur. Bu 18 özerk bölgenin yerinden yönetim yetkileri kapsamında birbirinden ayrılmış olmaları ve ekonomik gelişmişlik kapasiteleri arasında büyük farklılıklar olması Yeni İspanya'nın belki de en büyük sorunu olarak ön plana çıkmıştır. Yazarın özel olarak vurguladığı bu durum, desantralizasyon meselesinin demokrasiye geçiş dönemine damga vurması olarak da ayrıca nitelendirilmiştir.

Kitap, İspanya'da nihayet gelinen noktanın ve ülkenin güncel siyasal düzeninin geçmişteki olaylarla bağlantıları üzerinden anlatıldığı beşinci bölümün ardından üç sayfalık bir son değerlendirme notu ile bitirilmiştir. Son kısımda özellikle üzerinde durulan bir nokta günümüzde birçok Avrupa ülkesinde görülmekte olan aşırı sağ hareketlerin İspanya'da kitlesel bir karşılık bulmamış olmasıdır. Yazar bu durumu iç savaş dönemi ve Franco'cu dönem şartlarından alınan dersler sonucunda kazanılan öğrenilere bağlayarak konu üzerine yapılacak yeni çalışmalara da bir esin kaynağı sunmaktadır.

Sonuç olarak, Raşit Kaya uzun yıllar boyunca biriktirmiş olduğu bilgiler ve bunlar üzerine yapmış olduğu analizlerle İspanya'nın geçmişten günümüze uzanan siyasal hayatını ve buralardan çıkarılması gereken dersleri açıklayıcı bir şekilde okurlara aktarmaktadır. Eser, Türkçe siyaset bilimi (ve ayrıca uluslararası ilişkiler) literatürüne sunduğu katkının yanında gelecek çalışmalara ışık tutacak bir niteliğe sahip olması açısından da önemli bir eserdir. Özellikle siyasi tarih, demokratikleşme, reform ve karşılaştırmalı siyaset alanlarında çalışan akademisyenler için kaynak olarak kullanılabilir bir çalışma olduğunu da eklemek gerekir. Nitekim İspanya siyasal hayatı –yazarın da belirttiği gibi– çıkarılacak dersler bakımından zengin bir alandır.

Niyazi Karabulut

*Necmettin Erbakan Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
e-mail: niyazi.karabulut@metu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6175-2025*